

Col·lecció de cartografia històrica de la Corona d'Aragó,
de la Universitat Jaume I (segles XVI - XVIII)

M E R

M E D I T E R E E

R A

N E E

DE LES TERRES DEL SENYOR REI D'ARAGÓ

Col·lecció de cartografia històrica de la Corona d'Aragó,
de la Universitat Jaume I (segles XVI-XVIII),

En els darrers vint-i-cinc anys la història de la cartografia de la península Ibèrica ha tingut un impuls important, a diferència d'èpoques passades en què aquesta matèria havia estat bastant ignorada pels investigadors, com a conseqüència de la dispersió i el desconeixement que es tenia dels fons cartogràfics existents en col·leccions públiques o en mans privades, unes carències que les noves tecnologies, en especial Internet, han contribuït a resoldre d'una manera veritablement extraordinària. A l'estranger aquest panorama era ben diferent, ja que a més d'importants col·leccions existien, des de feia molt de temps, diverses revistes especialitzades i nombrosa bibliografia, tant de caràcter general com particular, que permetia que els mapes històrics de molts diversos indrets estigueren perfectament estudiats i catalogats.

El panorama, però, ha canviat de forma ben significativa com acabem de dir, degut a la celebració d'alguns congressos i reunions internacionals, així com exposicions de cartografia històrica acompanyades en alguns casos de publicacions molt importants, que han ajudat a fomentar l'interès per aquesta matèria, en especial a Catalunya, Mallorca i València, i això ha fet créixer el col·leccionisme privat de mapes i gravats antics, així com la formació de noves col·leccions públiques, com ha estat el cas de la Col·lecció de Cartografia Històrica de la Corona d'Aragó, pertanyent a la Universitat Jaume I.

A hores d'ara i gràcies a aquest moviment afavoridor de l'estudi de la cartografia històrica espanyola, disposen d'importants estudis referents al mapa d'Espanya en general, i pel que fa al nostre entorn històric i cultural, també hi ha publicacions específiques sobre els mapes d'Aragó, de les Illes Balears, de Catalunya i de València. A partir d'aquestes i, a partir també de les col·leccions espanyoles i de la resta del món digitalitzades i accessibles a través d'Internet, es pot veure que els mapes més antics són aquells que representen el conjunt de la península Ibèrica, com a conseqüència, probablement, del precedent que suposava l'existència de la seua descripció dins la *Geographia* de Claudi Ptolomeu, escrita al segle II de la nostra era, que tant d'èxit i tanta difusió va tenir a Europa Occidental des del segle XV, i que va donar lloc a la reconstrucció dels mapes de tot el món antic conegut, a partir dels quals i per comparació amb els coneixements que es tenien a l'època, es va donar un gran impuls a les edicions de mapes moderns de tot el món a partir del segle XVI.

La península Ibèrica no en va ser una excepció i, des de ben aviat, les seues terres, amb excepció de Portugal, que estaven integrades en una única corona després de l'entronització de la reina Joana I, i amb Portugal inclòs després de la conquesta del rei Felip II, van ser objecte de nombroses representacions, quasi sempre fetes per cartògrafs i editors estrangers, i publicades a l'estranger, que van produir en alguns casos veritables joies de la cartografia europea i mundial. La unió dels estats peninsulars en una sola corona no va significar, però, que cadascun renunciara a la seua individualitat, a la seua independència, sinó que aquesta es va mantenir intacta fins a començaments del segle XVIII; només a partir d'aquest moment, i com a conseqüència dels efectes de la Guerra de Successió a la corona espanyola, alguns d'aquells territoris van ser desposseïts de forma total o parcial dels seus drets.

nenfi s

EGNI
LENTIAE
YPUS

MARRIS
TERRAE

Arrago:
Canar
niae
Atalaya
pars

A la cartografia hispànica el reflex de tots aquests canvis polítics i administratius es manifesta de forma molt poc o gens evident, ja que els cartògrafs i editors, majoritàriament estrangers, com acabem de dir, tenien un gran desconeixement de la realitat jurídica espanyola que, per altra banda, no els importava gens ni mica. Aquesta és una raó per la qual quan es decideixen, en el pas del segle XVI al XVII, i també després, a començar a confeccionar mapes parcials de la península Ibèrica per enriquir el contingut dels seus atles, no tenen cap problema a dividir artificialment les terres de la Corona de Castella, la més extensa dels territoris peninsulars; és així com naixen mapes d'Andalusia, Castella la Vella, Castella la Nova, Galícia, Granada i altres, que formaven part d'una mateixa unitat política i es regien per unes mateixes lleis. Els territoris de la Corona d'Aragó, en ser més menuts i clarament diferenciats políticament, no van experimentar aquesta mutilació.

Pel que fa a l'antic Regne de València, fou precisament el mal coneixement que se'n tenia el que va fer que el geògraf valencià Jeroni Muñoz es preocupara per elaborar un mapa general, que es pot datar el 1568, i que a partir de 1584 va publicar Abraham Oertel a la ciutat d'Anvers, en el seu atlas de món. Aquest mapa valencià era molt perfecte i estava confeccionat seguint mètodes científics, una iniciativa pionera a casa nostra. Pocs anys després, potser per mimetisme, potser per sana enveja, catalans en primer lloc i aragonesos després, es van afanyar a encomanar amb caràcter oficial la confecció de mapes dels respectius territoris, a través dels diputats de la Generalitat de Catalunya i de la Diputació General d'Aragó, respectivament; el resultat fou la publicació d'uns grans mapes murals que, en el cas de Catalunya, és, ara com ara, anònim i que es pot datar, segons els catàlegs més recents, entre 1602 i 1605; d'altra banda hi ha el d'Aragó, obra de Joao Baptista Lavanha que

va ser el publicat el 1619 (a l'exposició hi ha un exemplar de la darrera edició d'aquest mapa, realitzada l'any 1777). El Regne de Mallorca, que també era independent, no es va preocupar en aquells moments per portar endavant una iniciativa semblant.

Actualment tan sols es coneix un mapa significatiu del conjunt dels territoris de l'antiga Corona d'Aragó, obra del cartògraf francès Nicolas Sanson l'any 1653, titulat «*Les Estats de la Couronne d'Arragon en Espagne, ou sont l'Arragon royaume, la Catalogne principauté, la Valence royaume et les Isles de Maiorque*». És una imatge emblemàtica, ja que tots els altres mapes relatius a aquests territoris ens mostren imatges soltes de cadascun d'ells, o com a molt, en agrupacions de dos, que quasi sempre són els mateixos: Aragó i Catalunya o València i Mallorca. Siga com siga, a partir del segle XVII, tant els cartògrafs espanyols com els estrangers van donar origen a una gran quantitat de mapes que ens mostren la imatge d'aquestes terres, a voltes d'una manera més perfecta, a voltes no tant, però que formen en conjunt una col·lecció ben significativa i numèricament important, la qual cosa fa que tinga sentit una cartoteca que els reunisca. I això és precisament el que s'està tractant de fer des de l'any 2001 a la Universitat Jaume I, és a dir, formar una cartoteca històrica de la Corona d'Aragó del segle XVI al XVIII, fins i tot fins al segle XIX, el més completa possible i sempre en edicions originals d'època; a partir de la qual s'ha pogut organitzar aquesta primera exposició que reuneix al voltant de seixanta dels seus mapes més importants, que constitueixen un dels més importants tresors de la Biblioteca de la Universitat Jaume I.

Vicent Garcia Edo
Rosa Gómez Albiñana

- ADIEGO, Pedro - LAGUENS, Manuel. *Cartografía del reino de Aragón*. Siglos XVI-XIX. Saragossa 1986. ISBN: 84-7078-141-3
- CASASSAS, Anna M. - Montaner, Carme. *Cartografia de Catalunya. Catàleg de la Cartoteca de Catalunya*. Barcelona 1992. ISBN: 84-393-2154-6
- GALERA, Montserrat (coord.) *Els mapes dels territoris de Catalunya durant dos-cents anys. 1660-1800*. Barcelona 2001. ISBN: 84-393-5487-8
- GARCIA EDO, Vicent. *Mapas del reino de Valencia de los siglos XVI a XIX*. València 2004. ISBN: 84-87502-05-9
- GARCIA EDO, Vicent - GÓMEZ ALBIÑANA, Rosa. *Cartografía històrica de la Corona d'Aragó. Segles XVI-XVIII*. Universitat Jaume I. Castelló 2005. ISBN: 84-8021-539-9
- GARCIA EDO, Vicent - VENTURA RIUS, Albert. *El primer mapa del reino de Valencia. 1568-1584*. Universitat Jaume I. Consell Social. Castelló 2007. ISBN: 978-84-8021-630-2
- HERNANDO, Agustín
-El mapa de España. Siglos XV-XVIII. Madrid 1995. ISBN: 84-7819-067-8
-La imagen de un país. Juan Bautista Labaña y su mapa de Aragón (1610-1620). Zaragoza 1996. ISBN: 84-7820-299-4
- MARTORELL GARAU, Antoni. *Cartografia de les illes Balears. Compendi de mapes impresos durant els segles XVI, XVII i XVIII*. Palma de Mallorca 2000. ISBN: 84-95352-33-8
- MECHÓ, Juan C. *Cartografía antigua. La imagen de la Península Ibérica de los siglos XV a XIX*. Castellón 2005. ISBN: 84-482-4115-0
- ROSSELLÓ I VERGER, Vicenç. *Cartografia històrica dels Països Catalans*. València 2008. ISBN: 978-84-370-7088-9

CARTOTECA DE L'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA

Mapes de Catalunya:

<http://cartotecadigital.icgc.cat/cdm/landingpage/collection/catalunya>

Altres mapes d'Espanya:

<http://cartotecadigital.icgc.cat/cdm/landingpage/collection/espanya>

CARTOTECA DE LA BIBLIOTECA NACIONAL D'ESPANYA

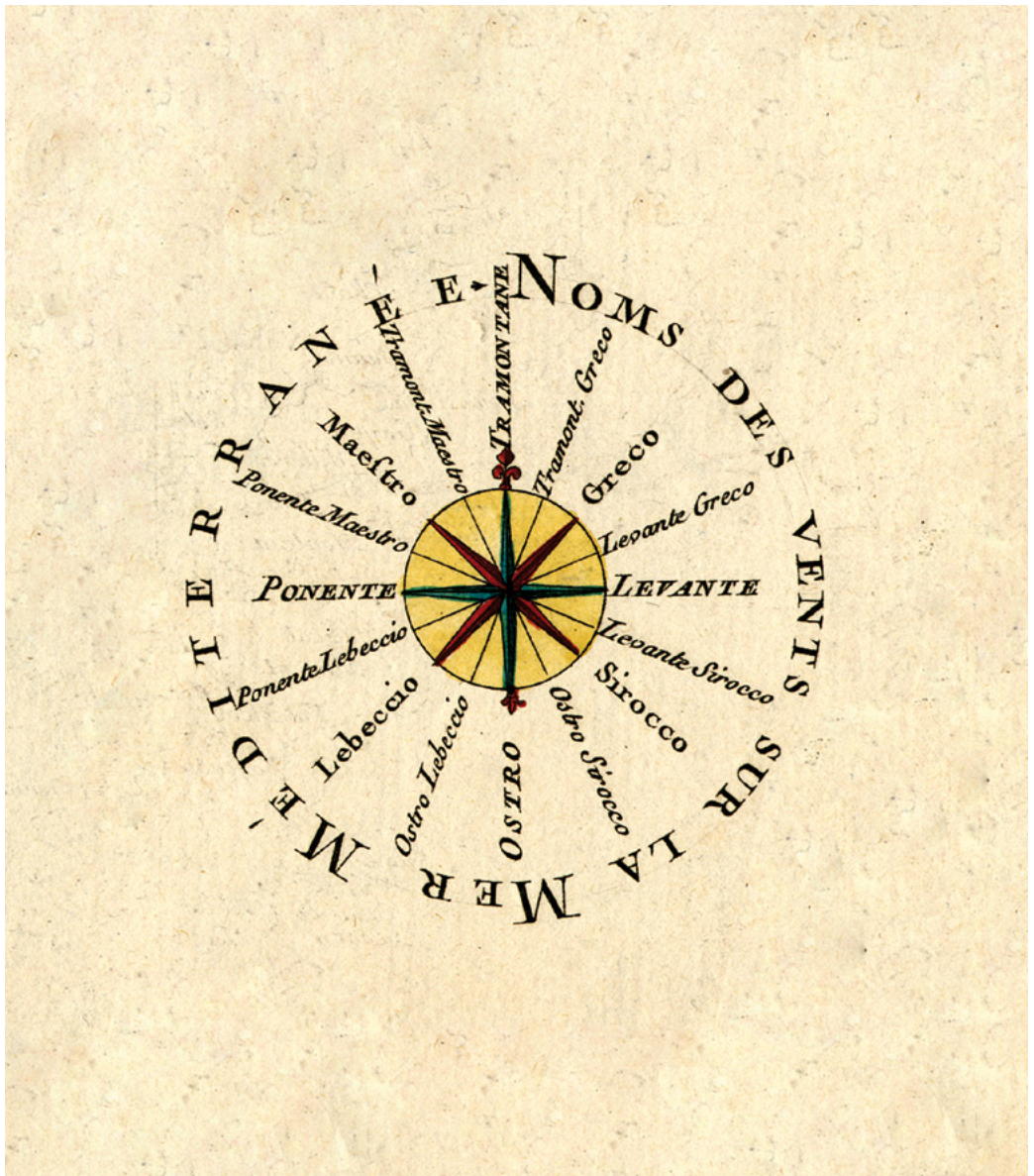
http://www.bne.es/es/Colecciones/GeografiaMapas/Subcolecciones/map_antiguos.html

COL·LECCIÓ RYHINER. UNIVERSITAT DE BERNÀ (SUÏSSA)

http://www.unibe.ch/university/services/university_library/research/special_collections/map_collections/ryh/index_eng.html

Els mapes espanyols estan entre els apartats 1601 i 1617 d'aquesta col·lecció, que compta amb més de 15.000 mapes digitalitzats de tot el món.

MENADOR espai cultural
Del 21 de desembre de 2017 al 28 de gener de 2018

Ajuntament
de Castelló